

[Tämä on ns. viimeistä edellinen käsikirjoitusversio. Ethän siteeraa tätä, vaan tarkista lopullinen teksti julkaistusta versiosta.]

Ilmestynyt: *niin & näin* 4/2018.

Panu Raatikainen

YouTube-älykön tajunnanvirtaa ja elämänohjeita

Jordan B. Peterson, *12 elämänohjetta. Käsikirja kaaosta vastaan* (12 Rules for Life. An Antidote to Chaos, 2018). Suom. Tero Valkonen. WSOY, Helsinki 2018. 462 s.

YouTuben välityksellä nopeasti internetin supertähdeksi nousseen kanadalaisen psykologin Jordan Petersonin kirja on erikoinen ja hämmentävä. Se lukeutuu lähinnä erilaisen valmennus- ja itsehoito-oppaiden pitkään perinteeseen. Sellaiseksi se on kuitenkin huomattavan pitkä ja paksu. Kirjan rungon muodostavat 12 lyhyttä elämänohjetta, joista jokaista käsitellään omassa, noin 30–40 sivua luvussa. Lisäksi kirjassa on ”Alkusoitto” ja ”Päätöslisäke” sekä psykoanalyytikko ja tietokirjailija Norman Doidgen kirjoittama esipuhe.

Epäselväksi jää, kenelle kirja on kirjoitettu. Useissa kohdissa tuntuu siltä kuin se olisi suunnattu lähinnä Petersonin ihailijoille internetissä. Sitten Peterson alkaakin jaella lapsenkasvatusneuvoja. Hän käyttää yli 30 sivua sanoakseen, että lapselle on hyvä asettaa rajoja. Lapsen kasvatusta näyttäytyy hänelle lähinnä behavioristisena ehdollistamisena. Vaikka Peterson korostaa vähimmän tarvittavan voimankäytön periaatetta, hän päätyy oikeuttamaan lapsen ruumiillista kurittamista.

Peterson todistelee, että alle neljän vuoden iässä kehnoa kasvatusta saanut lapsi kohtaa myöhemmässä elämässään ongelmia. Kuitenkin hän tuntuu monin paikoin ajattelevan, että ongelmat elämässä ovat pääsääntöisesti yksilön omalla vastuulla. Mutta voiko lapsi valita kasvattajansa?

Peterson viittaa Heideggeriin ja puhuu toistuvasti Olemisesta ja olemassaolosta. Hänen tapansa tehdä näin ei kylläkään vakuuta, että hän olisi juuri paneutunut Heideggeriin. Myös Sokrates, Descartes, Hobbes, Rousseau, Kierkegaard ja Popper mainitaan ohimennen – Nietzsche toistuvastikin. Eksistentiaalisesta perinteestä tuttu pyrki-

mys pois epäautenttisesta olemisesta on Petersonille tärkeää. Erityisesti filosofisena teoksena kirjaa ei kuitenkaan voi pitää.

Psykoanalyttisesta perinteestä ammentava Peterson viittaa myös Freudiin ja varsinkin itselleen tärkeään Jungiin. Solženitsynin *Vankileirien saaristo* on selvästikin tehnyt häneen suuren vaikutuksen. Peterson viittaa Orwelliin, mutta onnistuu kääntämään tämän sanoman täysin päinvastaiseksi: On totta, että Orwell arvostelee aikansa brittiläistä vasemmistoa kateudesta ja katkeruudesta. Samalla hän kuitenkin lisää, että olisi suuri virhe tuomita vasemmistoaate – jota Orwell kannattaa täysin rinnoin – sen joidenkin kannattajien ikävien henkilökohtaisten ominaisuuksien perusteella. Peterson tekee juuri näin.

Peterson siteeraa ja referoi *Raamattua*, Miltonin *Kadotettua paratiisia*, Goethen *Faustia* ja Dostojevskin *Karamazovin veljeksiä*, kertoilee muinaisista egyptiläisistä jumalista ja tarjoilee omia varsin luovia tulkintojaan näistä. *Vanhassa testamentissa* Peterson keskittyy paratiisin syntiinlankeemukseen, Kainin veljesmurhaan sekä Abrahamin ja Iisakin tarinaan. Jeesuksessa häntä kiinnostavat lähinnä ristillä kärsiminen ja kiusaukset autiomaassa. Peterson mainitsee pahuuden ongelman, mutta hautaa sen vanhojen myyttien epämääräisten tulkintojen alle. Tällaisista usein päälle liimatuista poikkeamista herää tunne, että Peterson vain haluaa itsetarkoituksellisesti todistella klassista sivistystään.

Se tulee kyllä selväksi, että Petersonille elämä on ennen kaikkea kärsimystä. Ystävyys on hänelle kaupankäyntiä ja palvelus velkaa. Jonkinlaisena läpikäyvänä punaisena lankana kirjassa on se aika itsestään selvä ajatus, että ihmisen kannattaa usein hillitä hetkellisiä mielihalujaan pitkän tähtäimen kestävämmän hyödyn vuoksi. Moraalin perustaksi tästä tuskin kuitenkaan on.

”Jokainen ihminen ymmärtää *a priori*, mikä ei ole hyvää”, Peterson kirjoittaa (s. 251). Kärsimyksen lievittäminen on hyvä asia. Varmasti on niin, että Stalinin puhdistukset ja holokausti olivat väärin, ja tästä ollaan laajasti yhtä mieltä. Tämän toteaminen ei kuitenkaan vielä anna – toisin kuin Peterson näyttää ajattelevan – vastauksia lukuisiin vaikeisiin moraalisiin kysymyksiin. Peterson maalaa valtavan lavealla pensselillä.

Petersonin tapa vastata elämän perustaviin kysymyksiin on toistella sanoja ”Oleminen” ja ”Merkitys”. Koskaan ei kuitenkaan valkene, mitä ne tarkemmin hänellä tarkoittavat. Vähät luonnehdinnat jäävät kovin epäselviksi: ”Merkitys tarkoittaa sitä, että ihminen on oikeassa paikassa oikeaan aikaan, asiallisesti tasapainossa kaaoksen ja järjestyksen välissä, siellä missä kaikki on niin hyvin kuin sillä hetkellä voi olla.” (s. 254–55)

Monet Petersonin ”käskyt” ovat naiiviudessaan kestäättömiä. ”Älä valehtele mistään koskaan”, hän julistaa (s. 252). Jos kuitenkin esimerkiksi natsit kysyvät piileskelevistä juutalaisista viedäkseen nämä tuhoamisleirille, aivan varmasti on oikein valehdella eikä ilmiantaa näitä ihmisparkoja. Petersonin jakamat suoraviivaiset elämänohjeet vetävät usein päinvastaisiin suuntiin ja ovat jopa ristiriidassa keskenään.

Yhtäältä ihminen näyttää Petersonille olevan vain raadollinen viettien, serotoniinin, insuliinin ja hormonien vietävissä oleva apina. Ja se mikä on luonnollista, ei voi olla väärin. Toisaalta meidän pitäisi ottaa vakavasti – tietyt – vuosituhansia vanhat uskon-

nolliset myytit ja etsiä niistä vastauksia vaikeisiin moraalisiin kysymyksiin. Näiden välissä ei Petersonin maalilemassa suuressa kuvassa ole oikein mitään.

Juuri kun Peterson on päässyt todistelemasta, että simpanssit voivat olla äärimmäisen väkivaltaisia ja julmia, hän käyttää simpanssien raakaan voimaan perustuvien hierarkioiden ”luonnollisuutta” argumenttina ihmisten välisten valtahierarkioiden hyväksyttävyydelle. Tämä haiskahtaa pahasti naturalistiselta virhepäätelmältä. Peterson ei myöskään näe eroa sopimuksenvaraisen yhteiskunnallisen työnjaon ja vallattomille vaihtoehdottoman valtahierarkian välillä. Työnjaon jonkinasteisella välttämättömyydellä hän oikeuttaa valtahierarkiat.

Peterson kehottaa toistuvasti pyrkimään nöyryyteen: ”Älä suhtaudu tietämykseesi ylimielisesti.” (s. 251) Silti hetkittäin mieleen hiipii epäily, että kirjoittaja itse kärsii vakavasta suuruusharhasta: tässä nyt Suuri Ajattelija kertoo ihmiskunnalle, mitä esimerkiksi *Raamatun* monille tutut, tuhansia vuosia kerrotut tarinat *todella* tarkoittavat.

Peterson kertoilee monisanaisesti elämästään ja potilaistaan. Välillä on vaikea parhaalla tahdollakaan nähdä, mitä kaikella tällä jaarittelulla on täsmälleen tarkoitus sanoa. On kuin Peterson itse makoilisi psykoanalyytikon sohvalla ja antaisi ajatustensa ajelehtia vapaasti assosioimalla asiasta toiseen. Kirjan lopussa Peterson päätyy rullalautailevista lapsista esittelemään omia kiistanalaisia poliittisia näkemyksiään ja siitä tulkitsemaan Disney-elokuvia.

On vaikea uskoa, että kirja olisi pelkän sisältönsä ansiosta – ilman Petersonin harteille jo asetettua länsimaiden johtavan antivaseemmistolaisen ajattelijan viittaa – noussut samanlaiseksi myyntimenestykseksi kuin nyt. Se on aivan liian monisanainen, rönsyilevä ja asiasta toiseen villisti poukkoileva. Rehellisesti sanottuna *12 elämänohjetta* on yksinkertaisesti vain tavattoman tylsä. Tuskinpa monikaan kirjan hankkinut Petersonin ihailija internetistä jaksaa lopulta oikeasti lukea sitä läpi.

Kirjassa ei vaivaa niinkään se, että Peterson olisi ”väärää mieltä”, kuin se, että hänen kannastaan on vaikea edes saada selvää. Peterson kasaa metaforia metaforien päälle. Teos on suurelta osin mahtipontista ja näennäissyvällistä hölynpölyä.

Joukossa on toki järkeviäkin ajatuksia, mutta kovin omaperäisiä nämäkään eivät ole. ”Puhu täsmällisesti”, kuuluu Petersonin kymmenes elämänohje. Kunpa Peterson vain olisi itse noudattanut omaa ohjettaan kirjaansa kirjoittaessaan.